

בבא קמא ל"ה

מה הוא פטור לשלם בשורף את הגדיש וצריך את האפר אף בשוררו שצריך אותו חבלה פטור, ואינו חייב אלא בחובל וצריך את הדם לכלבו, ובמבעיר וצריך את האפר. שואלת הגמרא, ממה ששנינו במשנה, יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשר עצמו שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב, והרי המשנה אומרת שאדם שהדליק את הגדיש פטור מתשלומים מפני שהוא חייב משום שבת, באותו מקרה שבשורו שהדליק את הגדיש פטור מפני שהוא חייב מיתה משום שעשה מלאכה בשבת. וכמו שבשורו מדובר כשהשור אינו צריך את האפר, כך גם אדם שאינו צריך את האפר חייב משום הבערה בשבת?

שור פיקח שיש בגבו נשיכה שורף את הגדיש כדי להשתמש באפר לשלם, במקרה דומה למקרה שהוא עצמו שהדליק את הגדיש יהיה חייב מיתה ופטור מתשלומים, כשהוא צריך את האפר. ושואלת הגמרא כיצד יתכן שהשור צריך את האפר? אמר רבי אויא, מדובר בשור פיקח שיש לו נשיכה בגבו והוא הדליק את הגדיש ואחר כך הוא את התפלש באפר כדי לצרוב את המכה ולהשקיט את כאביו. ומצאנו מקרים שבהמה חכמה עושה דבר בכוונה להשקיט את הכאבים שהיא חשה, כמו אותו השור בבית רב פפא שחניכיו כאבו, והשור הסיר מגופה של חבית שיכר, ושתה מן השיכר וכאביו פסקו.

שאלו החכמים לפני רב פפא, האם המשנה אומרת שורו חייב במקרה דומה לו עצמו שפטור. הרי שנינו שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב. וכיצד יתכן ששורו בייש בכוונה? אמר להם, מדובר כשהתכוון להזיק וחייב על הבושת, כמו ששנינו נתכוון להזיק אף על פי שלא נתכוון לבייש.

רבא אמר בשוגג כתנא דבי חזקיה רבא אמר, שהמשנה אינה מדברת בצריך לאפרו, שלומד מכה אדם ממכה בהמה אלא באדם שהדליק את הגדיש בשוגג ולכן פטור מתשלומים⁴⁹. והמשנה סוברת כמו התנא דבי חזקיה שלומד מהפסוק: "וּמִכָּה בַּהֵמָה יִשְׁלַמְנָה וּמִכָּה אָדָם יוּמַת"⁵⁰ כמו שבמכה בהמה לא חלקת לפטור מתשלום ממון בין שוגג למזיד, בין מתכוון לשאינו מתכוון, בין דרך ירידה לדרך עליה. כך לא תחלוק במכה אדם בן בין שוגג למזיד, בין מתכוון לשאינו מתכוון, בין דרך ירידה לבין דרך עליה ופטור מממון⁵¹. שאלו החכמים את רבא, האם אתה יכול להעמיד את המשנה בשוגג, הרי שנינו במשנה מפני שמתחייב בנפשו? אמר להם המשנה אומרת שכיון ובמזיד הוא נידון בנפשו כאשר הוא צריך לאפרו, גם כשעשה זאת בשוגג הוא פטור, משום התנא דבי חזקיה.

משנה

שור שהיה רודף אחרי שור אחר והזוק, זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה, המוציא מחברו עליו הראיה. ופטור עד שהניזק יביא ראיה ששורו לא לקה בסלע אלא שהשור האחר הזיק אותו.

שנים רודפים אחר אחד שניהם היו שנים רודפים אחר אחד, ושלשת השוורים היו של שלשה בני אדם, זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורים, מפני שכל אחד יכול לדחותו ולטעון שהשור של האחר הוא שהזיקו. ואם היו שניהם של איש אחד שניהם חייבים. היה אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק, אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק, המוציא מחברו עליו הראיה.

המזיקים שנים גדול וקטן או תם ומועד והניזקים שנים גדול וקטן היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן, והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן. הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן, ויש בגופו של הגדול חצי מהנזק שהזיק לשור הגדול.

49 רש"י אומר שרבא מעמיד את המשנה באינו צריך לאפרו והוא עצמו פטור מאותו הטעם ששוגג פטור לתנא דבי חזקיה. התוס' הקשו שהלשון אינו משמע כך. ועוד שבשוגג יש איסור מלאכה אבל כשאינו צריך לאפרו אין איסור מלאכה כלל. אלא י"ל שהמשנה מדברת בשוגג. והמשנה מדמה את שורו לו מפני שבאותו דבר שבשורו חייב, בשוגג. הוא עצמו פטור מתשלומים. תוס'.

50 בפ' הנחנקין מעמידים את הכתוב במכה אביו, ואע"ג שבמסקנה שם לומדים חבורה מאם אינו ענין לנפש בהמה, לומדים ממנו שמותר להקזו לאביו דם, ומה שייך לחלק בין דרך ירידה לדרך עליה? וי"ל שממה שכתוב הכאה תם, ולא כתוב מכה ומת נראה שהכתוב מדבר בין באביו ובין באדם אחר. ולומדים שני דברים לצדדין, באביו בחבורה, ובאדם אחר במיתה. תוס'.

51 התנא דבי חזקיה מדבר בג' ענינים. א) בין שוגג ובין מזיד, בממון אחר ביחד עם מיתה ומכאן שחייבי מיתות שוגגים פטורים מתשלומים. ובדבר זה כו"ע סוברים כתנא דבי חזקיה. ב) בין מתכוון לבין לא מתכוון, לפטור מדמי הנהרג. והתנא דבי חזקיה אומר שכיון שבנתכוון פטור מממון כך בשלא נתכוון. שלא כרבי שדורש במתכוון להרוג את זה והרג את זה שחייב ממון מ'ונתת נפש תחת נפש'. ג) בין דרך ירידה לבין דרך עליה. כמו שבדרך עליה לא ניתנה שגגתו לכפרה ולא לוקחים ממון לפטור, גם בדרך עליה שניתנה שגגתו לכפרה לא לוקחים ממנו כשהרג במזיד. ויש מפרשים שבא לפטור שוגג בדרך עליה, כמו בדרך ירידה ובפרק אלו נערות מוכה כמו שנתבאר. תוס'.

והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק את הגדול וגדול את הקטן, ואין בגופו של הקטן כדי חצי הנזק לשור הגדול שניזק. ותגבה מהגדול רק חצי נזק של השור הקטן, ומהקטן תגבה רק את גופו. אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן, ואגבה נזק שלם של הגדול וחצי נזק של הקטן. והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן, ותגבה חצי נזק של הגדול ונזק שלם של הקטן. המוציא מחברו עליו הראיה, ואם אין לניזק ראייה הוא גובה את הסכום הנמוך.

גמרא

ה' חייא בר אבא אמר חבריו חלוקים על סומכוס
ה' חייא בר אבא אמר חבריו חלוקים על סומכוס
אמר רבי חייא בר אבא, ממה שאומרת משנתנו 'המוציא מחברו עליו הראיה' נראה שחבריו חלוקים על סומכוס הסובר ש'מוזן המוטל בספק חולקין', אפילו שאחד מוחזק בממון⁵². שאל רבי אבא בר ממל לרבי חייא בר אבא האם סומכוס אמר 'מוזן המוטל בספק חולקין' גם כששנהם טוענים טענת 'ברי', כלומר טענה ברורה וודאית? אמר לו רבי חייא בר אבא, כן סומכוס אמר זאת גם ב'ברי וברי'!

מכך שהרישא היא בברי וברי גם
הסיפא בברי וברי
ומשנתנו מדברת 'ברי וברי', ממה ששנינו זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה, בעל השור טוען טענת ברי ששורו לא הזיק. הקשה רב פפא והרי בסיפא אין לומר שמדובר 'ברי וברי', ששנינו בסיפא, בדין השני במשנה, היה אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק, אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק, המוציא מחברו עליו הראיה. ומשמע שאם הניזק אינו מביא ראיה המזיק משלם כפי דבריו⁵³, והניזק גובה מן השור התם. וקשה על רבה בר נתן שאמר טענו בחיטים והודה לו בשעורים, פטור אפילו מדמי השעורים מפני שהתובע שתובע חטים מודה שהנתבע אינו חייב לו שעורים⁵⁴? וגם אם נאמר שמדובר בברי ושמא, הרי אם המזיק טוען שמא והניזק ברי, ודאי שקשה על רבה בר נתן? אלא אומרת הגמרא, שהניזק טוען טענת שמא והמזיק טוען טענת ברי. ומכך שהסיפא מדברת כשהניזק טוען טענת שמא והמזיק טוען טענת ברי. גם הרישא היא כשהניזק טוען שמא והמזיק טוען ברי⁵⁵. וחכמים

52 סומכוס אומר שחולקים בממון המוטל בספק רק במקום שראוי להסתפק גם בלא טענותיהם. אבל כשכל הספק הוא על פי דבריהם סומכוס מודה. שהרי לפי מי שאומר שסומכוס חולק גם בברי וברי האם כשאדם אומר לחברו הבגד שעליך הוא שלי הם יחלקו בו. וסומכוס מודה בפרק שנים אוהזין כשאחד אוהז בטלית והשני נסרך המוציא מחברו עליו הראיה. תוס'.

53 מהלשון המוציא מחברו עליו הראיה משמע שבמה שבא להוציא צריך ראיה, ולא במה שמודה לו. והגמרא מתרצת לקמן ראוי ליטול ואין לו רק כשלא תפס אבל כשתפס יש לו. תוס'.

54 הגמרא לא מעמידה את המשנה כר"ג שמחייב בטענו חטים והודה בשעורים מפני שרוצים להעמיד את המשנה כחכמים. ועוד י"ל שרבה בר נתן אמר את דבריו לד"ה ור"ג מחייב שבועה ולא מחייב לשלם דמי שעורים.

55 אבל אין להקשות על רבה בר נתן מהסיפא, מפני שאפשר לומר שסומכוס אמר שחולקים אע"ג שהניזק אמר שמא והמזיק אמר ברי, מפני שיש הודאה במקצת שהזיק לקטן לכל הפחות. ואין להקשות שנאמר ברי ושמא ברי

צריכים לחלוק ולומר שבמקרה זה המוציא מחברו עליו הראיה. והאם סומכוס חולק במקרה זה ואומר שגם בניזק טוען שמא ומזיק טוען ברי המוציא מחברו עליו הראיה?

אלא אומרת הגמרא שהרישא כשהניזק טוען ברי והמזיק טוען שמא⁵⁶, והסיפא כשהניזק טוען שמא והמזיק טוען ברי. ואין להקשות שהרישא והסיפא אינן מדברות בדבר אחד. מפני שבברי ושמא ושמא וברי הם דבר אחד. אבל ברי וברי, ושמא וברי הם שני דברים שונים.

טענו בחטין והודה בשעורין פטור רבה שואלת הגמרא, מה החידוש בדברי רבה בר נתן בר נתן אמר פטור אף משעורים שאמר טענו בחטים והודה לו בשעורים פטור. הרי שנינו בברייתא, טענו חטין והודה לו בשעורין פטור? עונה הגמרא, שאפשר להסביר את דברי הברייתא שהוא פטור מדמי החטים⁵⁷ וחייב בדמי השעורים, ורבה בר נתן אמר שהוא פטור גם מדמי השעורים⁵⁸.

היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד חטין והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים, והרי ששנינו במשנה, היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן, והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן. הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן. והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק את הגדול וגדול את הקטן, אחד תם ואחד מועד ניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן, והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן, המוציא מחברו עליו הראיה. ואם אין לניזק ראייה הוא גובה את הסכום הנמוך. אבל אם הניזק אינו מביא ראייה הוא גובה כמה שהמזיק מודה. והרי הוא כמי שתובע חטים והודה לו בשעורים שפטור לרבה בר נתן אף מהשעורים? עונה הגמרא, המשנה אומרת שהוא ראוי ליטול ואין לו. אם הניזק יביא ראייה כדבריו יגבה כדבריו, ואם לא יביא ראייה כדבריו אינו נוטל דבר⁵⁹. ולא נדייק מכאן שאם הניזק לא יביא ראייה יטול מה שהמזיק הודה בו⁶⁰. ושואלת הגמרא ממה ששנינו בברייתא, הרי זה משתלם לקטן מן המועד ולגדול מן הקטן? עונה הגמרא שמדובר כשקדם ותפס.

עדיף מפני שבברי עדיף רק באומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע שהוא ברי טוב שאין לו פנים לשקר כיון שחברו יודע בשקר. והשמא אינו טוב שאינו זוכר אם חייב, ומוכח שהוא חייב לו. אבל כאן הברי הוא גרוע, שהוא יודע שחברו אינו יכול להכחישו, והשני טוען שמא מפני שלא ראה את המעשה. תוס'.

56 ואין להקשות ממה שמנאמר לא כי מפני שמדובר גם בברי וברי. תוס'.

57 ואינו חייב שבעת מודה במקצת. ר"ח.

58 יש מהראשונים שאמרו שפטור רק כשאחר כך הוא כופר בשעורים. מאירי.

59 והתוס' מסבירים ראוי ליטול אם תפס ואין לו אם לא תפס. ודוקא היכן שיש לו תביעה על שני השורים, על הגדול ועל הקטן. אבל במשנה לעיל כשאין לו תביעה אלא על הגדול, לא מועילה תפיסה. ובטענו חטים והודה בשעורים לא מועילה תפיסה על השעורים. תוס'. ושאר הפוסקים חולקים על התוס' בזה. הגהות הגר"א.

60 הגמרא לא תירצה את הסיפא כמו שתירצה את המציעתא, בניזק טוען שמא ומזיק טוען ברי מפני שא"כ מה החידוש בסיפא שלא למדנו מהמציעתא. רש"י.

